

bijbelbeschouwing der orthodoxie, die immers volgens haar niet anders is dan de opheffing van de vrijheid Gods om te spreken, wanneer Hij wil!

De problemstelling van Dr Haitjema is thans dan ook wel een geheel andere dan toen hij in zijn rede „De norm der Waarheid“ met alle beslisselijkheid opkwam voor „wat Dr Kuyper aanduidde als de graphische inspiratie“.

En — wanneer hij dan even daarna Brunners kritische houding tegenover de Schrift memorieert, meent hij nog te kunnen reinmen door te spreken over een „te goed vertrouwen hebben in de tendenzen van de modern-theologische Bijbelkritiek“.

Vanuit dit aspect is Dr Haitjema's kritiek op de „Neocalvinistische“ Schriftbeschouwing gefundeerd. In verband met het schetsmatige van vele van Haitjema's beschouwingen is verders confrontatie wel zeer moeilijk.

Dr Haitjema ziet echter de verhouding eenigszins anders. Hij spreekt het met nadruk uit, dat Bavincek voor hem in de wending naar het klassiek Gereformeerde Schriftbeginsel (God Zelf de Criticus voor alle religieuze waarheid) betrouwbaarder gids is dan Kuyper!

Haitjema zegt (Het Woord Gods in de moderne cultuur, pag. 120), dat hij op een punt bewust van Barth afwijkt, n.l. als deze herhaaldelijk de canon-afsluiting voor herroeping vatbaar acht.

Het Woord Gods enz., pag. 109.

Idem, pag. 125.

Idem, pag. 119.

Idem, pag. 105.

beschouwingen van Dr Haitjema over Bavincek Schriftbeschouwing den verkeerden indruk wekken (door het verband, waarin ze geplaatst worden), dat de moeilijkheden, waarvan Haitjema spreekt en de „sprong“ op het zelfde niveau liggen als de problemen van Haitjema's Schriftbeschouwing.

Tenslotte willen we nog wijzen op den positieven uitbouw, dien Dr Haitjema in zijn jongste werk gegeven heeft met name inzake de leer der H. Schrift.

G. C. BERKOUWER.

UIT DE SCHRIFT

Verlaten.

Toen vluchtten al de discipelen, Hem verlatende.

Mattheus 26: 56b.

Hoe onzegbaar-bitter is voor Jezus Zijne verlatenheid in het lijden geweest.

Jezus was zonder zonde; en daarom werkte in Hem veel sterker dan bij ons het verlangen naar gemeenschap met anderen. Immers is dat verlangen een trek in het beeld Gods.

In Jezus was het heilig Godsbeeld volkomen. Geen zonde had Zijne behoefte aan samenleving met andere mensen geknakt of haar werking onzuiver gemaakt; ze dorstte juist bij Hem in ongebroken kracht. Er is nooit iemand zóo sterk naar gemeenschapsleven met anderen uitgedroven als Jezus.

En dat met name in Zijn lijden. Het lijden is den mensch altoos een bijzondere prikkel geweest om zich deelgenooten van zijne gevoelens te zoeken. Adam kende dien prikkel niet; want buiten de zonde is het lijden ondenkbaar.

En in dien fellen dorst naar medeleven is Jezus nu verlaten geweest.

Verlaten, — neen, niet van wie Hem vreemd waren, maar van hen op wier liefde en trouw Hij had mogen rekenen, en wier ontrouw en vlucht Zijne eenzame ziel met nieuwe smart doorklonden.

Hoe onpeilbaar-diep is dan het lijden van Jezus verlatenheid geweest bij het: — „Toen vluchtten al de discipelen, Hem verlatende“.

Maar alzoo mag dan ook rijke en liefelijke vertroosting toekomen aan allen, die op dezen Christus hun betrouwen stellen.

Wij behoorden verlaten te zijn; neen, niet alleen van God; het ware reeds genoeg om rampzalig te zijn; — maar ook van de menschen. Wij hebben in onzen val allen band en gemeenschap ook met elkander verbroken; en naar recht moesten wij als verlatenen rondzwerven, nergens iets anders ontmoetend dan zelfzucht en afstooting.

Om daarvan eene verloren menschheid te redden is Christus verlaten geweest. Hij is alléén geweest in de hel van Zijn lijden, en er was niemand met Hem, opdat er onder de Zijnen eene gemeenschap der heiligen zou zijn, waarin weer samenleving en samenstemming zich openbaart, en men, als lidmaten van één lichaam, in waarachtige broederlijke liefde verbonden wordt.

Maar vooral mag hier het hart verkwikt worden van al wie onder ons zich alleen en verlaten gevoelt.

Ze zijn midden in het gegons van het leven, en in de vereenzaming van eene langdurige ziekte; — alleenstaanden zijn er overal, en veel meer dan wij weten. Van hoovelezen is het kruis onbekend, en het lijden niet begrepen; hoe menigeen wordt in zijn bedoelingen miskend, in zijn liefdebetoon voorbijgegaan.

Laat ons een oog hebben, door liefde gescherpt, om hen te ontdekken; en een enkel woord, dat hen doet gevoelen, hoe wij hen verstaan; opdat ze hun hart weer uitstorten, en zich aan ons begripen en medeleven verkwikken.

Doch, al zouden zij niemands deelneming ontvangen, — Eén is er, die alleen gelaten wilde worden, opdat Hij den verlatenen een barmhartige Hoogepriester zou zijn. Christus' deernis is overvloedig over al Zijne verschovenen. Hij ziet wel hun stille tranen. Zij mogen hun hart voor Hem openen. Hij is in Zijn lijden verlaten geweest, opdat Hij in hun eenzaam lijden bij hen zou zijn, en hen vertroosten met de gemeenschap Zijner liefde.

KERKELIJK LEVEN

In memoriam Prof. Dr A. Eekhof.

Zoeven bereikte mij het bericht, dat Prof. Dr A. Eekhof, hoogleeraar aan de Rijksuniversiteit te Leiden, overleden is.

Mij persoonlijk treft dit overlijdensbericht in gelijke mate als het heengaan van de twee doden, aan wie ik nog zoo kort geleden hier een „in memoriam“ wijdde: Prof. Lindeboom, Prof. Bouwman.

Ik weet het: velen zullen dit niet zoo dadelijk zich kunnen realiseeren. De zooveen genoemden waren leden der Gereformeerde Kerk, en doceerden te Kampen. Prof Eekhof behoorde tot de Ned. Herv. Kerk en was een sieraad der Leidsche universiteit.

En toch, het is niet anders: nu deze man is heengegaan, nu is er plaats voor eenzelfde gevoel van eenzaamheid, als toen nog kort geleden die anderen ons ontvielen. Eenzelfde besef ook van een verlies, dat het Gereformeerde volksdeel heeft te dragen.

Immers, Prof. Dr A. Eekhof was één der onzen in den mooiste zin des woords.

Levendig herinner ik me nog, hoe in „De Bazuin“ Prof. Dr H. Bouwman Prof Eekhof verwelkomde, en gelukwenschte, toen deze benoemd was tot gewoon hoogleeraar te Leiden. Kampen stak in dat Bazuin-artikel de hand toe aan Leiden, en verblijdde zich erover, dat te Leiden, op het Rapenburg, de mooiste straat van de wereld, zoals eens blijkens Prof. Eekhofs inaugurele rede, iemand zeide, weer de stem van het Gereformeerde Protestantisme zou weerklinken en haar woord zou geven aan wie het onderzoeken wilden. Het was de stem en het was het woord van datzelfde Gereformeerde Protestantisme, dat Leiden zijn ontstaan en zijn glorie en zijn plaats in ons volksleven gegeven heeft.

Nu, vandaag, begroet de vroegere Bazuin-redacteur den ander, die te Leiden heeft gesproken, en veel, ook buiten Leiden, liefgehad, in de eeuwige tabernakelen. En tusschen Kampen en Leiden is de in beide historici verbeelde eenheid bezegeld in den groet, die den een bindt aan den ander tot in alle eeuwigheid. En de geschillen tusschen hen zijn weg, en de una sancta is in beiden nu verheerlijkt. En nu hun alles ging ontbreken, het Rapenburg en de Oudestraat, het huis en de kathedraal, nu is gebleven datgene, wat hen hier lang en in den wortel samenbond: de belijdenis van het bloed des Lams, en van het evangelie van Calvijn, en de eerbiedige hulde aan den naam van Jezus Christus, dien zij beiden, ieder op hun eigen plaats, beleden hebben.

En wij, hier achter gebleven, wij begripen daar niet veel van: groeten is op aarde al zoo moeilijk, hoe zouden wij een groet in eeuwige tabernakelen ons kunnen voorstellen? Maar wij kunnen iets anders doen: wij kunnen ons herinneren, dat op het Rapenburg de stem van Albert Eekhof heeft gesproken in getrouwheid, van den éénen Christus, dien hij met ons beleden heeft. En wij herinneren ons, dat het belijden dáár, op die plaats, moeilijker was, dan het in eigen huis dikwijls is voor ons.

We herinn... nooit die b...
Want I...
protestant...
en heeft di...
vinden ka...
dionde Cla...
derlander...
maakt bes...
en al de m...
het werk...
het voor...
geschiede...
Die be...
kennen...
heid, wa...
voor zijn...
was een...
spontane...
lijkheid...
grote tr...
door een...
naam vo...
rom nu l...
uit één w...
Men ko...
woning...
heette he...
In de...
mensch l...
een lijn...
en — w...
de naam...
De naam...
goed als...
Maar l...
het woo...
dat zeils...
oud-Delf...
uit de g...
reis het...
fathers...
en ze w...
land ve...
vonden...
woond...
het hun...
van on...
en bove...
loochen...
ze naar...
oceaan...
en volg...
eeuwen...
denkate...
grimfat...
op het...
gedenk...
herinn...
de gel...
hen ge...
hun st...
spreke...
toebete...
zoekt...
behoud...
zij het...
gen, d...
zwerve...
naar l...
watere...
zijn h...
bloem...
Maar...
beter...
zag st...
slecht...
men...
En...
volbr...
looch...
Zou...
mens...
tot g...
wij, l...
en va...
heeft...
kond...
waar...
gevo...
naar...
prote...
druk...
deze...
eerlij...
sprak...
trouw...
geze...
de h...
form...
Orig...
zijn...
van...
Zelf...
Ref...

We herinneren ons dan tevens, dat hij zich daar nog nooit die belijdenis geschaamd heeft.

Want Prof. Eekhof heeft met hart en ziel zich als protestant, en als Gereformeerde protestant, geopenbaard, en heeft dit op de beste wijze gedaan, die iemand ervoor vinden kan: hij toonde zijn vroomheid daarin, en hij diende Christus erin, en hij wist zich tevens goed Nederlander daarbij. Want hij wist, wat ons volk groot maakt heeft; en hij zette al de vlijt van zijn werkkraft, en al de accuratesse van zijn wetenschappelijke zin op het werk, dat God hem te doen gaf: Hem belijden in het voor Prof. Eekhof te bewerken gegeven terrein: de geschiedenis.

Die het groote voorrecht hadden, hem van nabij te kennen, hebben altijd bewondering gehad voor de eerlijkheid, waarmee deze hoogstaande man wist uit te komen voor zijn belijdenis. Hij „wist“ het, schreef ik, maar het was een weten-van-niet-weten, in dien zin, dat het was spontane eerlijkheid en onbevangen, onopzettelijke natuurlijkheid. Men is in onzen tijd geneigd, iemand, die de groote trom roert, en zich den slag niet laat voorslaan door een ander, een „man uit één stuk“ te noemen, en den naam voor zóó één dan te reserveeren. De groote trom nu heeft Eekhof niet geroerd; maar als ik een „man uit één stuk“ me voor wil stellen, dan denk ik aan hem.

Men kon dat eigenlijk al verstaan, als men maar op zijn woning den naam van het huis zag staan: „Mayflower“ heette het rustige huis in Oegstgeest.

In de keus van dien naam ligt eigenlijk de heele mensch Eekhof open en bloot... voor wie de taal van een fijn, beschaafd, wetenschappelijk, historisch voelend, en — geloovig belijder lezen kan; voor den ander zei de naam eigenlijk niets, en dat is óók het mooie ervan. De naam was Engelsch (wie onzer schreef en sprak zoo goed als hij die taal?).

Maar het Engelsch was geen deffigheids-medium hier, het woord was een eigennaam. Het was de naam van dat zelscheepje, waarop, nadat ze op 31 Juli 1620 van oud-Delfshaven naar Plymouth vertrokken waren, de uit de geschiedenis bekende Pilgrimfathers vandaar de reis hebben ondernomen naar Amerika. Die Pilgrimfathers, — ze waren maar een klein troepje menschen, en ze waren om des geloofs wil vervolgd, en uit Engeland verdreven. In Holland hadden ze gastvrijheid gevonden. In Amsterdam, later te Leiden, hadden ze gewoond, en een predikant gehad. Maar ten slotte bleek het hun hier nog niet streng genoeg (de Zondagsviëring van onze vadersen was hun niet gehoorzaam genoeg), en bovendien wilden ze hun eigen aard niet zien verloochend worden in hun kinderen. En zoo vertrokken ze naar Amerika, en de Mayflower bracht ze over den oceaan, een hulkje. En nu komt een paar jaar later Eekhof, en volgt, als geboren historicus, hun weg en ziet de eeuwen langs het Rapenburg gaan, en kent den gedenksteen aan de Leidse Pieterskerk, die aan de Pilgrimfathers herinnert, en zal ook vaak gestaan hebben op het vermaarde plekje in oud-Delfshaven, waar een gedenksteen ook al aan het vertrek der Pilgrimfathers herinnert. De historicus is door hen geboeid. Maar ook de geloovige met het kinderlijk-oprechte hart is door hen gegrepen. Hij kan 'niet laten, over hen te spreken, hun strijd bloot te leggen, hun credo weer te laten spreken. En hij weet zich zóó, als zij: een kleine groep toebehoorend, die betrekkelijk eenzaam haar weg zoekt onder heel veel andersdenkenden. Maar hij behoudt zijn karakter, en waardeert het, dat ook zij het hunne lieten spreken, en er zorg voor droegen, dat het bewaard bleef. En hij belijdt met deze zwervelingen één God en Vader, en noemt zijn woning naar het schip, waarmee zij kwamen over de groote wateren naar een eigen land. De parkpassanten, die zijn huis voorbij kwamen, dachten misschien aan een bloem, een renteniersembleem, als zij het opschrift lazen. Maar wie den bewoner kende, die begreep vanzelf wel beter. Het is de mooiste naam, dien ik ooit op een huis zag staan: en niemand kan hem overnemen. Men kan slechts één ding doen: met den bewoner zich niet schamen voor de eenheid met Gods ballingen op aarde.

En nu is hij uit zijn „Mayflower“ gestapt. De reis is volbracht, en hij heeft zijn God en zich nimmer verloochend.

Zouden wij niet dankbaar zijn, dat deze hoogstaande mensch, die over de vraag, hoe men het kerkinstituut tot gehoorzaamheid moet brengen, anders dacht dan wij, in alles eerlijk is geweest? En een man van rust, en van voorname wetenschap? Zoodat hij ons begrepen heeft, ons, Gereformeerden, zóó, als maar weinigen dat konden? Ook in den strijd, dien onze Kerken voor de waarheid en het Gereformeerde protestantisme hebben gevoerd, nog in de laatste jaren? Zouden wij niet dankbaar zijn, dat op de plaats, waar het Gereformeerde protestantisme zijn voetstappen diep den bodem ingedrukt heeft, deze hoogleeraar van gedegen wetenschap, deze leerling van Pijper, diens vriend ook, rustig en eerlijk het Gereformeerde protestantisme heeft doen spreken, en de lijnen van de dogmengeschiedenis zoo trouw getrokken heeft, dat, wie de geschiedenis zóó heeft gezien, als hij ze zag, ineens den ernst verstaat van de hedendaagsche worstelingen der Kerk, ook der Gereformeerde Kerken? Wie eenmaal Eekhof hoorde over Origenes tegen Athanasius, die zal niet meer in staat zijn, trelectuur te schrijven over Assen onder den naam van Christendom en Cultuur, of van Woord en Geest. Zelfs al zou hij tegen Assen verdeeld zijn, en dus de Reformatie anders zien dan wij.

Ja, Prof. Eekhof was van ons. En wij zouden, hoezeer wij ook ons eigen hooger onderwijs meenen te moeten organiseren als Gereformeerde belijders, toch niet gaarne vergeten, van hoe groot gewicht het is, en van hoe groote rechtvaardigheid in 't staatsbeleid het daarbij is, dat uit het Gereformeerde volksdeel, dat óók voor zijn part 'stands hoogeschole heeft te onderhouden, een plaats wordt opgehouden voor mannen, zóó, als Eekhof is geweest: kenner van onze geschiedenis, en daarbij het bloed en den geest van het Gereformeerde volk dragende, met eere.

Wij eeren hem, die op de plaats, waar hij gestaan heeft, den Gereformeerden naam heeft hooggehouden, die zich den naam van Christus niet geschaamd heeft, die ons in de dagen, toen Huizen nog veracht was, door den Huizer-zender als Leidse hoogleeraar heeft toegesproken (weten allen wel, welk een gemeenschapsdaad hier de christen Eekhof heeft verricht?), die zijn discipelen, die hij hem promoveerden, gestuurd heeft in Gereformeerde richting, en hen de historie daarvan heeft doen sprekend maken. Wij eeren den man, die, hoewel zelf tot een andere Kerk behorende, de Gereformeerde Kerken, en de Theologische School en de Vrije Universiteit steeds met belangstelling heeft gevolgd in haar ontwikkeling, en zich met haar één in den wortel wist. En wij danken God voor wat dit lijne karakter en dit wetenschappelijke hoofd heeft mogen getuigen aan het Rapenburg, en in Amerika, en in wetenschappelijk verkeer met buitenlandsche theologen, die hij nog kort geleden in Duitschland had bezocht. Barth en Doumergue kenden hem persoonlijk: wie zal zeggen, hoeveel dat waard is?

Het is nu juist een jaar geleden, dat ik in ons blad twee artikelen wijdde aan de studie, die later een der laatste publicaties van Prof. Eekhof's hand zou blijken: zijn interessante, diepgaande, historisch-trouwe en verder ieder het zijne doen latende studie over de spreuk: eenheid in het noodige, vrijheid in het niet-noodige, in beide de liefde. Aan die artikelen herinner ik hier. Want men kan uit deze studie zelf den ganschen Eekhof proeven. En men kan in die artikelen de gronden en de termen (niet de terminologie) vinden aangegeven van de dankbare vereering, waarin ook ik als redacteur van „De Reformatie“ met bewustheid God kan danken voor het lichtend, soms beschamend spoor, dat Professor Dr Albert Eekhof, die Nederlander en die Christen, in zijn eenheid met de eenvoudigen van hart, heeft achtergelaten.

K. S.

De voorgestelde Gezangen.

II.

Het Te Deum is een Latijnsch kerklied, dat vertaald aldus luidt:

- U, God, loven wij, U, Heere, belijden wij,
U, eeuwige Vader, vereert de gansche aarde.
U roepen alle engelen, U de hemelen en alle de [machten,
U de cherubs en de serafs met nooit ophoudende [stem toe:
5. Heilig, heilig, heilig is de Heere, de God der [heirscharen,
Vol zijn de hemelen en de aarde van de majesteit [Uwer heerlijkheid.
- U looft het roemvolle koor der apostelen,
U het lofwaardig getal der profeten,
U het witgekleeide heir der martelaren.
10. U belijdt de heilige kerk over geheel de aarde,
Den Vader van onmetelijke majesteit,
Uw aanbiddelijken waarachtigen en eeuwigen Zoon,
Ook den heiligen Trooster, den Geest,
Gij Christus, Koning der eere,
15. Gij zijt des Vaders eeuwige Zoon,
Gij, bestemd om mensch te worden tot verlossing,
[hebt niet geschuwd den schoot der maagd.
Gij hebt den prikkel des doods overwonnen en voor
[de geloovigen het hemelrijk geopend,
Gij zit ter rechterhand Gods in de heerlijkheid des [Vaders,
Als rechter — zoo gelooven wij — zult Gij eenmaal [komen.
20. Daarom bidden wij U, kom Uw knechten te hulp,
[die Gij met Uw dierbaar bloed gekocht hebt,
Geef, dat wij met Uw heiligen begiftigd worden met [de eeuwige heerlijkheid.
Behoud Uw volk, Heere, en zegen Uw erfenis
En leid ze en verhef ze tot in eeuwigheid.
Dag aan dag zegenen wij U
25. En wij loven Uw naam altoos en eeuwiglijk.
Verwaardig U, Heere, ons in dien dag zonder [zonde te bewaren,
Erbarm U onzer, Heere, erbarm U onzer,
Uw barmhartigheid, Heere, zij over ons, gelijk als [wij op U gehoopt hebben.
Op U, Heere, heb ik gehoopt, laat mij niet beschaamd [worden in eeuwigheid.

Bij het lezen van dezen lofzang treft het ons terstond, dat hij zich zoo nauw aansluit bij de Schrift.

Niet alleen is de inhoud geheel met de Schrift in overeenstemming, maar ook zijn tal van uitdrukkingen en zelfs verscheidene regels uit den Bijbel genomen.

Ik wijs op de regels 5 en 6, die ontleend zijn aan het roepingsvisioen van Jesaja, waarin de serafs het elkander toeroepen: „Heilig, heilig, heilig is de Heere der heirscharen! de gansche aarde is van Zijn heerlijkheid vol“ (Jes. 6:3). Als in den derden regel gesproken wordt van „de hemelen

en alle de machten“, is dat woord „machten“ genomen uit Ef. 1:21, waar in de engelenwereld overheden, machten, krachten en heerschappijen onderscheiden worden. De uitdrukking in den negenden regel: „het witgekleeide heir der martelaren“ is ontleend aan Openb. 7:9: „Na dozen zag ik en ziet, een groote schare, die niemand tellen kon, uit alle natie en geslachten en volken en talen staande voor den troon en voor het Lam, bekleed zijde met lange witte kleederen en palmtakken waren in hun handen“; de uitspraak in den 17den regel: „Gij hebt den prikkel des doods overwonnen“ aan 1 Cor. 15:55: „Dood, waar is uw prikkel? Heel, waar is uw overwinning?“; het slot van den 20sten regel: „die Gij met Uw dierbaar bloed gekocht hebt“ aan 1 Petr. 1:18, 19: „wetende, dat gij niet door vergankelijke dingen, zilver of goud, verlost zijt uit uw ijdele wandeling, maar door het dierbaar bloed van Christus als van een onbestraffelijk en onbevlekt lam“.

Ik wijs voorts op de laatste regels van den lofzang. De regels 22 en 23 zijn Ps. 28:9: „Verlos Uw volk en zegen Uw erve en weid hen en verhef hen tot in eeuwigheid“. De regels 24 en 25 zijn Ps. 145:2: „Te allen dage zal ik U loven en Uw naam prijzen in eeuwigheid en altoos“. Regel 27 is Ps. 123:3a: „Wees ons genadig, Heere, wees ons genadig“; de 28ste regel Ps. 33:22: „Uw goedertierenheid, Heere, zij over ons, gelijk als wij op U hopen“ en de laatste regel Ps. 31:2a: „Op U, o Heere, betrouw ik, laat mij niet beschaamd worden in eeuwigheid“.

Dat dit lied in de Roomsche kerk in het hoogste aanzien staat, behoeft geen herinnering. Maar er zij hier nog even op gewezen hoe hoog Luther het heeft gesteld.

In zijn geschrift over „De drie symbolen of belijdenissen van het geloof Christi, in de kerk eendrachtelijk gebruikt“ (1538) noemt hij als de drie symbolen het apostolicum, de geloofsbelijdenis van Athanasius en het Te Deum laudamus. En dat hij het Te Deum tot de symbolen der kerk rekent, doet hij, zooals hij in de voorrede opmerkt, niet ter wille van de autoriteit, waarmee de kerkelijke overlevering het dekt, maar wegens zijn innerlijke waarde. „Het derde symbool“ — zoo zegt hij — „zou door Augustinus en Ambrosius na den doop van Augustinus gezongen zijn. Dat zij zo of niet; 'tis evenwel een schoon symbool of belijdenis (wie ook de meester is) in dichtvorm gemaakt, niet alleen om het rechte geloof te belijden, maar ook om daarin God te loven en te danken“.

Luther vertaalde het ook in het Duitsch, eerst in proza, later in poëzie. En hij beschouwde het als een krachtig wapen tegen twijfeling en aanvechting. Hij gaf eens aan een zangleeraar den raad: „als ge bedroefd zijt en de droefheid wil de overhand nemen, zeg dan: ik moet Christus een lied zingen en spelen, hetzij het Te Deum laudamus of het Benedictus“. En een andren keer zei hij: „wij moeten ten allen tijde ons verheugen en springen en het Te Deum laudamus zingen; maar wij worden dikwijls zoo bekommerd, treurig en bedroefd, dat wij den dank en lof geheel vergeten“.

Wanneer is het Te Deum ontstaan en door wien werd het gedicht?

Omtrent deze vraag bestaat er geen eenstemmigheid. Vast staat dat het in het begin der zesde eeuw algemeen bekend was en zóó in eere, dat het wel met de Apostolische geloofsbelijdenis op één lijn werd gesteld, gelijk het later door Luther tot de drie symbolen der kerk werd gerekend. Het heeft den naam gekregen: „de Ambrosiaansche lofzang“, omdat het aan Ambrosius, den bisschop van Milaan, werd toegeschreven.¹⁾

Er bestaat een overlevering, die het ontstaan van dit lied stelt in 387. In dat jaar werd Augustinus te Milaan door Ambrosius gedoopt. Nu zegt de overlevering, dat bij deze plechtigheid Ambrosius en Augustinus door plotselinge inspiratie des Geestes het Te Deum in wisselzang hebben aangevoerd.

Deze overlevering, die alzoo dezen lofzang aan Ambrosius en Augustinus samen toeschrijft, maakt echter den indruk een legende te zijn. We vinden haar trouwens het eerst medegedeeld in een kroniek uit de elfde eeuw. En het is opmerkelijk, dat Augustinus, die zelf in zijn Confessiones van zijn doop vertelt, er in 't geheel geen gewag van maakt. Natuurlijk zou er daarom nog wel een kern van waarheid in deze overlevering kunnen schuilen; b.v. deze kern, dat het lied door Ambrosius was gedicht en het eerst bij den doop van Augustinus was gezongen.

Verscheidene mannen zijn als de auteurs van het Te Deum genoemd. Maar het zijn vooral twee namen, die in de kerkelijke traditie op den voorgrond treden: de naam van Ambrosius en die van bisschop Nicetius of Niceta(s). Bij den laatste naam hebben we zoo goed als zeker te denken aan Nicetas van Remesiaana in Dacië (Roemenië).

Hij bekleedde aldaar in de laatste helft der vierde

¹⁾ In de Chr. Encyclopaedie van Kok lezen we onder het woord Te Deum, dat het vervaardigd is door Ambrosius en onder het woord Ambrosiaansche Kerkgezang: het Te Deum schijnt ten onrechte door sommigen aan hem toegeschreven te worden.

